

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

SELÇUK

YIL : I

ÖZEL SAYI : I

KASIM - 1985

ATATÜRK ve GENÇLİK ÖZEL SAYISI

**GÜNÜMÜZ ŞARTLARINDA ORTA DERECELİ OKULLARDA
YABANCI DİLİ ÖĞRENME VE KULLANABİLME
YETENEĞİNİN KAZANDIRILMASI**

Yrd. Doç. Dr. İbrahim İLKHAN (*)

Gerek okul içi araştırmaları gerekse yüksek öğrenime gelen öğrencilerin yabancı dil yeteneklerinden anlaşılacağı üzere, öğrencilerin yabancı dilde bildirişimde bulunabilecek bir yeteneği kazanamadıkları görülür. Bu sonuca dayanarak, okullardaki yabancı dil dersinin yanlış yorumlanması nedeniyle, öğrencilerin bildirişimde bulunabilme yeteneği yerine gramer kurallarını öğrendiklerini söyleyebiliriz. Kendimize yönelik bu tenkit ise bizi yeni düşüncelere yöneltmelidir. Burada belirli öğretim amaçlarının veya pedagojik fikirlerin orta öğretime yansımada ziyade yabancı dil derslerinin ilmi bir şekilde işlerlik kazanması amaçlanmaktadır. Bu makale ile programlanan yabancı dil öğretimi, bazı değişikliklerle, istenilen amaç doğrultusunda bir ilerleme sağlayabilir, veya en azından bir problem olarak değerlendirilmiş olur.

Yabancı dil dersinin amaç doğrultusunda düzenlenmesi, daha doğrusu bildirişim yapabilme yeteneğinin kazanılması konusunda bir anlam kargaşası vardır. Ayrıca ilmi literatürde «yabancı dilde bildirişim yapabilme edinimi» (Erwerb der kommunikativen Kompetenz) diye tanımlanan hadiseyi programlanan yabancı dil dersine tatbik etmemiz oldukça güç görülmektedir. Bir yabancı dilde bildirişim yapabilme yeteneğinin kazanılması için, öğrencilerin kullanacakları dil ile pragmatik yönden bilinçlenmeleri gerekir. Cümle yapısı yönünden doğru fakat fonksiyonu olmayan cümlelerin öğrenimi ise bildirişim açısından yeterli olamamaktadır. Weber, bu konuda görüşlerini şöyle ifade etmektedir: «Yabancı dil ile yapılacak alıştırmalar bildirişimi yerine getirecek şekilde olmalıdır. Kelime bilgisi, cümle kuruluşu ve fonolojik envanter bildirişimin amaçları için kullanılmalıdır.» (1)

(*) Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

(1) Weber, H. : Ausserungen als illokutive Handlungen, Praxis des neusprachlichen Unterricht 20 (1923), S. 22-32

Programlanan yabancı dil dersinde kullanılması ve kazanılması öngörülen yetenekler Türkiye'deki orta dereceli okullarda şu nedenlerle gerçekleşmemektedir :

1) Yabancı dili öğrenme ancak o dili kullanmakla mümkün olabilir. Öğrencilerin yabancı dili kullanmaları ders esnasında nasıl olmaktadır? Öğretmen öğrencilerle yabancı dilde bildirişimde bulunabilmekte midir? Bu bildirişim olayı genellikle ders kitaplarının dışında öğretmen : «Dün ne yaptınız?» veya «Hafta sonunu nasıl geçirdiniz?» şeklinde olmaktadır. Bu tür ifadeler gerçek ile bildirişim olayından oldukça uzaktır.

Ders kitaplarıyla başka dünyalara götürülen öğrenci, bir de geçmişteki olayların anlatımı ile tabii bir konuşma ortamından uzaklaştırılmaktadır. Bu bakımdan öğrencilerin yabancı dili öğrenmeleri sadece zor değil, hemen hemen imkânsızdır.

2) Türkiye'deki okul şartlarını ele alırsak, (sınıfların fazla kalabalık, ders saatinin az oluşu... vs.) (2) Yöneltilen sorulara ancak birkaç öğrenci cevap verebilecektir. Diğer öğrencileri kontrol etme imkânı olmadığından konuyu anlamış oldukları kabul edilmektedir. Her öğrenciye konuşma imkânı verilse bile, bir ders saatinde öğrencileri birer dakikadan az süre kalmaktadır. Konuya yakından ilgisi olmayan kişilerin bile, değerlendirilmesi istenen süre içerisinde bir yabancı dilin öğrenilemeyeceği kanısına varacakları bir gerçektir.

3) Bildirişim yeteneğinin kazanılması için öğrenim amaçlarının tesbit edilmesi gerekir. Genel kriterlerin bilinmemesi halinde ders kitaplarının kullanılması öğretmenler tarafından farklı değerlendirilebilir. Çünkü bildirişim yeteneğinin kazanılması ilmi literatürde çok farklı bir şekilde ele alınmaktadır. «Konuşulan dilin durumlara bağlı olarak kullanılması.» (3) Diğer bir görüş ise : «Güncel konuşmada düşünce ve duruma uygun, değişik türdeki metinlerden dil kullanılmasının seçimi ve doğru bir şekilde kullanabilme kabiliyetidir.» (4)

4) Yukarıdaki alıntılardan, öğrencilerin yabancı dilde düşünceleri ve yabancı dilde konuşmaları gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Programlı yabancı dil öğretiminde ise böyle bir durum söz konusu olamaz. Zira ikinci bir dil ana dil aracılığı ile öğrenilmektedir. Bu konuda yaygın bir görüş de ana dili yabancı dil dersinden atabi-

(2) Bkz. İkhân, İbrahim : Fragen der Methodik und Didaktik des Deutschunterrichts für Türken im Sekundärbereich, Konya 1982, S. 4 ff.

(3) Schäfer, H. W. : Umweltbezogenes Sprechen. Zum Begriff der Situation im Sprachunterricht, Zielsprache Deutsch 1 (1975), S. 11-20

(4) Strauss, D. : Methodik des Sprachfertigkeitstraining von Fortgeschrittenen, Zielsprache Deutsch 2 (1977), S. 2-15

leceğimiz, fakat öğrencinin kafasından silemeyeceğimiz biçimindedir. Bu sebeple ana dilin ders dışı bırakılması yerine, ana dil yardımı ile yabancı dil öğreniminde amaç doğrultusunda ilerleme sağlamalıyız.

5) Bilhassa yabancı dil derslerinde öğrenciler arasında bilgi farklılığı göze çarpmaktadır. Bazı öğrencilerin daha küçük yaşta yabancı-dilin konuşulduğu ülkede kalması, bazı öğrencilerin ise ana dilini çok iyi geliştirmiş olması, yabancı dil dersinde amaç olarak bildiririm yeteneğinin kazanılmasını güçleştirmekte veya kolaylaştırmaktadır. Öğrencilerdeki farklı yetenekler, ders kitapları veya öğretmenin geliştireceği ders malzemeleri ile bir ölçüde de olsa giderilebilir. Mesela basit ve karmaşık görülen alıştırmalar tüm öğrencileri yabancı dil dersinde aktif hale getirecek ve yabancı dili diğer öğrencilerden biraz daha iyi bilen öğrenci gurubunu ders dışına itmemiş olacaktır.

6) Okul içi araştırmalarına dayanarak orta dereceli okullarda genellikle öğretmen ve kara tahtaya karşı oturma (Frontalunterricht) düzeninin ve gramer-tercüme metodunun uygulandığını söyleyebiliriz. Böyle bir uygulama ile öğrenciler yabancı dilin sadece gramer kurallarını öğrenmekten öteye geçmeyeceklerdir. Bu olayı Piepho «dilbilim araçlarının belli olmayan bir gaye için toplanması» (5) şeklinde tarif etmektedir. Öğretmen için hazırlık gerektirmeyen, pek çok kolaylıklar sağlayan bu metotla, olsa olsa ders saatinin bitmesine beş dakika kala gerekli alıştırmalar özet olarak verilebilir. Ders süresinde bu metodun uygulanması halinde ise öğrenciler yabancı-dilde konuşma ve anlama yeteneğini kazanamayacaklardır.

7) Orta dereceli okul sisteminde, öğrenci, başarılı olabilmesi için, öğretmene ve okula uyum sağlamak mecburiyetindedir. Bunlar intizamlılık, saygı, her isteneni aynen yerine getirme... gibi pedagojik faktörlerdir. Çoğu kez, ikinci planda gibi görünen bu hedefler aslında birinci plana itilmektedir. Bu sebepten öğrenciler dil bilgisinden ziyade sosyal davranışları ele alınarak değerlendirilmektedirler. Böylece müfredat programının bir parçası olan değerlendirme (6) (Evaluation) istenildiği gibi uygulanamamaktadır.

8) Öğretmen dış ve iç etkilerin tesiri altındadır. Dış etkiler okul aile birliği, basın... İç etkiler ise Milli Eğitim Bakanlığı ve Okul. Bakanlıkça öğretmene sorulan soruların başında müfredat programı

(5) Piepho, H-E. : Kommunikative Kompetenz als übergeordnetes Lernziel im Englischunterricht, Dornburg - Feriekhofen 1974, S. 150.

(6) Değerlendirme (Evaluation) sözünden objektif bir sistemle öğrenim ve öğretim başarısının amaç doğrultusunda tesbit edilmesi anlaşılmalıdır.

nın tamamlanıp tamamlanmadığı gelir. Yabancı dil öğretiminde belirli saatlerde belirli metinlerin öğretileceğini söyleyemeyiz. Bu bakımdan müfredat programı mutlaka tamamlanması yerine, amaç doğrultusunda öğretime ağırlık verilmesi ön planda tutulmalıdır.

9) Ortaokul ders kitapları metot bakımından amaç olarak bildirişim yeteneğinin kazanılmasına karşı hazırlanmıştır. (7) Lise kitapları ise öğrencilerin isteklerine ve günlük hayatlarına uygun değildir.

Sonuç olarak yabancı dil öğreniminden bir metnin okunması, lügat yardımıyla cümlelerin ana dile tercümesi veya gramer kurallarının tarifi anlaşılmalıdır. Cümlelerin şursuz bir şekilde ezberlenmesi de doğru değildir. Zira şursuz bir şekilde ezberlenen cümleleri sosyal hayatta kullanmak oldukça güçtür. Bu sebeple bildirişim yeteneğini geliştirici türde alıştırmalarla, öğrencilerin ifade ile konu arasındaki bağlantıyı görerek, yabancı dili belirli amaçlar için kullanmayı öğrenmeleri gerekir. Bu türdeki bildirişimi içine alacak araştırmaların ders içerisinde öğretmen tarafından ortaya çıkartılıp değerlendirilmesi gerekir. Tabii bir bildirişim türünü gösteren alıştırmalar (8) (öğrencinin tahtayı silmesi için emir kiplerinin kullanılması, veya öğrencinin hastalık sebebiyle okula gelmeyişi hakkında konuşulması... gibi) ders içerisinde yabancı dilde yapılmalıdır.

Dil öğretimini etkileyen çok farklı etkenlerden söz edilebilir. Dil öğretiminin çözümü şu veya bu faktörlerin ön plana alınması, veya değişik metotların uygulanması şeklinde tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Ama bunların hiç birisi kesin bir çözüm getirememiştir. Zira hangi metot olursa olsun, bunun uygulayıcısı yine öğreticidir. Bu sebeple öğretmen bütün metotları iyi bilmeli ve gerekli durumlarda gerekli metotları uygulayabilmelidir. Yukarıda belirtilen kriterler öğretmenin bu uygulamalarına ışık tutacaktır. Daha doğrusu öğretmen, bu kriterler ile yabancı dilin bir bildirişim aracı olarak anlaşılmasından ziyade onu araç olarak ders içerisinde öğrencilerin kullanmalarını sağlamalıdır. Böylece öğrenciler yabancı dilde düşünce ile kavakikatler arasında bağlantı kurup tabii bir bildirişimde bulunabileceklerdir.

-
- (7) Daha fazla bilgi için bkz. İlkhan, İbrahim/İnal, Hasan : Orta öğretimin ilk üç yılında kullanılan Almanca ve İngilizce kitaplarının değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi Dergisi, Sayı 2, 1984
- (8) Seçilen bu alıştırma türlerinden geçen kavramları ele alarak çağrışım yapan kavramlarla genişletmek gerekir. Mesela hasta kavramı ele alındığında, doktor, ilaç, istirahat... gibi kelimeler de derste bir bütün teşkil edilerek öğrencilere verilmelidir.